

JAKOŚĆ ŻYCIA A KULTURA NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH PAŃSTW AZJI WSCHODNIEJ – CHIN, JAPONII, KOREI POŁUDNIOWEJ I HONGKONGU

Wprowadzenie

Dynamiczny wzrost społeczno-gospodarczy w grupie państw Azji Wschodniej został opisany już na początku lat 60. XX wieku. W raporcie „The East Asian Miracle”, opublikowanym w 1993 r., szczegółowo przeanalizowano zjawisko cudu gospodarczego krajów azjatyckich¹. Spektakularny wzrost gospodarczy, mierzony wartością produktu krajowego brutto, dotyczył niemal wszystkich państw regionu. Były to: Chiny, Japonia, Hongkong, Korea Południowa, Singapur, Tajlandia, Maleszja i Indonezja. Wzrost gospodarczy Azji Wschodniej był determinowany filozofią i kulturą Dalekiego Wschodu, mającą swoje korzenie w naukach konfucjańskich. Jednocześnie wzrost gospodarczy danego kraju najczęściej jest utożsamiany z poziomem jakości życia jego mieszkańców.

Celem artykułu jest omówienie powiązań między jakością życia a kulturą na przykładzie wybranych państw azjatyckich – Chin, Japonii, Korei Południowej oraz Specjalnego Regionu Administracyjnego – Hongkongu. Badanie przeprowadzono w oparciu o największe i najlepiej rozwijające się gospodarki regionu. Warto zwrócić uwagę na fakt, że badanie jakości życia, będące pojęciem interdyscyplinarnym, powinno być przeprowadzone w oparciu o jednakowe i powszechnie akceptowane kategorie społeczno-ekonomiczne, determinujące w sposób obiektywny analizowane zagadnienie. Do najczęściej wykorzystywanych mierników zalicza się: wskaźnik rozwoju społecznego (HDI), wskaźnik ubóstwa, indeks jakości życia (Where-to-be-born Index) oraz indeks fizycznej jakości życia (PQLI). Analiza poziomu życia w wybranych krajach Azji Wschodniej została przeprowadzona w oparciu o najczęściej stosowane w literaturze przedmiotu wskaźniki.

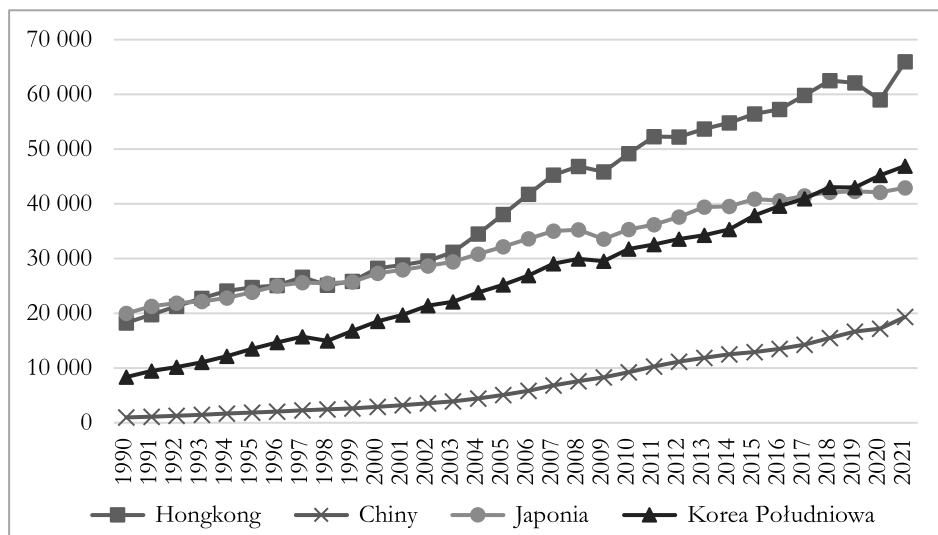
DOI: 10.4467/23538724GS.22.030.16146

ORCID: 0000-0002-4485-2171

¹ *East Asian Miracle. Economic Growth and Public Policy*, The World Bank, Oxford University, Washington 1993.

Wzrost gospodarczy wybranych państw Azji Wschodniej

W ciągu ostatnich 30 lat także wartość produktu krajowego brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca w Chinach, Japonii, Korei Południowej i Hongkongu wykazywała tendencję wzrostową². Ich wskaźnik PKB per capita został zaprezentowany na rysunku 1.

Rys. 1. PKB per capita (w cenach bieżących, wg PPP)

Źródło: Opracowanie na podstawie: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?end=2019&locations=HK-CN-JP-KR&name_desc=false&start=1990&view=chart (dostęp: 14.05.2021).

W 2019 r. najwyższy poziom PKB per capita odnotowano w Hongkongu i był on blisko trzykrotnie wyższy niż w Chinach³. Należy jednak zaznaczyć, że Chiny pomimo znacznie niższego poziomu PKB per capita należą do grupy państw najszybciej rozwijających się⁴. Wielkość wskaźnika PKB zwykle się utożsamia z poziomem dobrobytu i jakości życia danego kraju. Procesy globalizacji oraz rewolucja informatyczna przyczyniły się do rozwoju społeczno-gospodarczego omawianych państw poprzez: liberalizację handlu, znoszenie barier w przepływach dóbr i usług,

² Bank Światowy, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?end=2019&locations=HK-CN-JP-KR&name_desc=false&start=1990&view=chart (dostęp: 10.05.2021).

³ *Ibidem*.

⁴ E. Oziewicz, *Rola Chin we współczesnej globalnej gospodarce*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2015, z. 8, s. 142–151.

liberalizację przepływu kapitału, wzrost bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz postęp technologiczny i informacyjny⁵. Wprowadzone zmiany dotyczące otwarcia gospodarek miały odzwierciedlenie w decyzjach rządów i zmianach przepisów prawnych⁶. Państwa Azji Wschodniej poprzez otwarcie gospodarki znalazły nowe rynki zbytu, a przedsiębiorstwa o charakterze transnarodowym miały lepsze możliwości angażowania się w międzynarodową produkcję⁷. W przeważającej większości były to korporacje mające siedziby w Stanach Zjednoczonych i Europie Zachodniej, działające głównie w sektorze elektronicznym, komputerowym i motoryzacyjnym.

Wśród państw azjatyckich dominowała wówczas Japonia, gdzie powstała jedna z najbardziej znanych korporacji na świecie – Toyota Motor Corporation⁸. Toyota w krótkim czasie stała się jednym z największych producentów samochodów na świecie, a także wzorem do naśladowania w prowadzeniu działalności opartej na filozofii Dalekiego Wschodu. Konsekwencją było wprowadzenie przez kraje azjatyckie, a w szczególności Japonię, naśladownictwa metod produkcji i technologii przez pozostałe kraje regionu⁹. Takie działania miały na celu zniwelowanie powstałej luki rozwojowej między krajami Azji Wschodniej a Europą Zachodnią.

Japonia zapoczątkowała kilkuetapowy rozwój, opisany przez Kaname Akamatsu jako teoria lotu dzikich gęsi (ang. Flying Geese Paradigm)¹⁰. Pierwszy etap omawianej teorii zakładał wzrost jakości oraz efektywności działania w oparciu o doświadczenia krajów, które są lepiej rozwinięte pod względem gospodarczym. W tym celu importowano zagraniczne produkty i podejmowano próby ich naśladownictwa, przy czym japońskie wersje tych produktów miały być lepsze pod względem jakościowym. Kolejnym krokiem było zaprzestanie importu towarów na rzecz produktów krajowych. Jednocześnie zwiększono eksport towarów do pozostałych państw regionu, w głównej mierze do Korei Południowej. Miało to na celu przeniesienie prostej produkcji (podstawowej produkcji) do krajów ościennych. Wszystkie kraje z założenia miały stosować mniej zaawansowane technologie w stosunku do rozwiązań wykorzystywanych w Japonii. W teorii lotu dzikich gęsi za kraj dominujący uznawano właśnie Japonię.

⁵ J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Warszawa 2012, s. 15–16.

⁶ Warto również zaznaczyć, że globalizacja przyczyniła się do integracji poszczególnych regionów świata. Dla przykładu można wymienić powstałą z inicjatywy Japonii Wspólnotę Gospodarczą Azji i Pacyfiku (Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC).

⁷ J. Skodlarski, *Historia gospodarcza*, Warszawa 2014, s. 531–533.

⁸ J. Liker, *Droga Toyoty. 14 zasad zarządzani wiodącej firmy produkcyjnej świata*, Warszawa 2016.

⁹ A. Zakrzewska-Półtorak, *Kapitał zagraniczny jako czynnik innowacyjności regionu – zarys wybranych koncepcji teoretycznych* [w:] *Miejsce innowacji we współczesnych koncepcjach rozwoju regionalnego – teoria i praktyka*, red. M. Zalewska, seria: Prace Naukowe nr 7, Wrocław 2007, s. 31–32.

¹⁰ S. Kasahara, *The Flying Geese Paradigm: A Critical Study of its Applications to East Asian Regional Development*, UNCTAD Discussion Papers 2004, no. 169, s. 3.

Dla porównania Chiny stały się przykładem społeczeństwa słabiej rozwiniętego pod względem gospodarczym, o niższym stopniu zindustrializowania gospodarki, produkcji bazującej na naśladownictwie oraz mniej wykwalifikowanych pracownikach¹¹. Należy zaznaczyć, że wynikało to m.in. z transformacji Chińskiej Republiki Ludowej, której gospodarka już od 1978 r. podlegała systematycznym reformom. Zmiany zarządzania kraju – od gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej – wprowadzano w oparciu o jednopartyjny system polityczny. „Polityka totalitarna ustąpiła miejsca autorytaryzmowi, częściowo zliberalizowano sferę życia prywatnego, nastąpiły znaczące zmiany w strukturze społecznej, nabrały znaczenia elity ekonomiczne i intelektualne, obniżył się status robotników i chłopów”¹². Specyficzne rozwiązania instytucjonalne (m.in. stopniowa liberalizacja cen czy też decentralizacja finansów publicznych) były dostosowane do potrzeb gospodarki rozwijającej się, bez konieczności radykalnej zmiany systemu politycznego. Wydaje się zatem, że w przypadku Chin było to możliwe ze względu na brak sprzeczności między reformami a nieformalnymi instytucjami, opartymi na kulturze i tradycji kraju. Współcześnie coraz częściej systematyczny rozwój państw azjatyckich, włączając w to Chińską Republikę Ludową, wydaje się być determinowany nowatorskimi modelami biznesowymi oraz powstawaniem innowacyjnych przedsiębiorstw, mogących konkurować z resztą świata (Huawei, Lenovo, Alibaba).

Filozofia i kultura krajów Azji Wschodniej a wzrost gospodarczy

Kultura danego kraju może być uznana za długookresowy czynnik oddziaływania na rozwój gospodarczy. Niejednokrotnie podkreślana jest także rola kultury narodowej (kultury społecznej), rozumianej jako: poziom wzajemnego zaufania, przekonań i wartości oraz kapitału społecznego. Warto w tym miejscu zadać pytanie, czy kultura może być czynnikiem ograniczającym działanie jednostek i tym samym ich rozwój. Badania wpływu mentalności społeczeństwa (m.in. na stopień zaufania, preferencje polityczne, skłonność do konsumpcji i oszczędzania) pokazują, że: „przekonania jednostek mogą ograniczać albo zwiększać możliwości ekonomicznego rozwoju”¹³. Ponadto możliwy jest utrzymujący się wpływ tradycji na gospodarkę pomimo zauważalnej niższej efektywności ekonomicznej. Warto dodać, że pojawiające się negatywne

¹¹ T. Ozawa, *The (Japan-Born) “Flying Geese” Theory of Economic Development Revisited – and Reformulated from a Structuralist Perspective*, Center of Japanese Economy and Business, no. 291, Columbia Business School, New York 2010, s. 2–14, <https://core.ac.uk/download/pdf/161436271.pdf> (dostęp: 3.05.2021).

¹² K. Xiaogong, *China. Political Development and Stability in the Era of Reform*, „The Chinese Economy” 2002, no. 35, s. 9; cyt. za: J. Godłów-Legiędź, *Współczesna ekonomia. Ku nowemu paradygmatowi*, Warszawa 2010, s. 149.

¹³ J. Godłów-Legiędź, *Współczesna ekonomia...*, s. 88.

oddziaływanie może zostać zniwelowane poprzez zastosowanie odpowiednich kroków w sferze politycznej, np. zmianę przepisów prawnych. Odpowiednio dostosowana polityka rządu prowadzi do lepszego rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez m.in. wspieranie przedsiębiorczości, niską stopę bezrobocia, wydatki na rozwój i inwestycje. Ponadto ze strony rządu wymagane jest inwestowanie w społeczeństwo poprzez rozbudowany system opieki zdrowotnej i edukacji.

Chcąc przybliżyć istotę azjatyckiego modelu rozwojowego, nie można pominąć specyficznych uwarunkowań historyczno-kulturowych Azji Wschodniej. Wyjątkowości regionu można doszukiwać się w VI–V wieku p.n.e., kiedy na obszarze dzisiejszych Chin dominowała filozofia Konfucjusza, głosząca potrzebę uzyskania harmonii we wszystkich dziedzinach życia¹⁴. Rozwój kraju został uwarunkowany wpojonymi społeczeństwu wartościami, do których należą: odsunięcie prawa jednostek na rzecz praw wspólnoty, szacunek do hierarchii, skromność, pokora i pracowitość. Kanon licznych zasad moralnych stanowią trzy podstawowe:

- 1) *daimo* – zgodnie z tą zasadą pokrewieństwo z przodkiem wymaga lojalności i posłuszeństwa względem niego (współcześnie odnosi się do lojalności względem pracodawcy oraz państwa);
- 2) *guanxi* – podkreśla rolę zaufania i znaczenie dobrych relacji z innymi ludźmi (może być rozumiany jako dbanie o relacje m.in. z klientami i współpracownikami);
- 3) *mianxi* – utożsamiane z utrzymaniem dobrej reputacji, z wysokim poczuciem godności i prestiżu (możliwe jest poprzez wysoki poziom bogactwa, inteligencji, a nawet atrakcyjny wygląd)¹⁵.

Powyższe zasady w sposób szczególny oddziałują na wydajność pracy. W głównej mierze efektywność i wydajność pracowników determinują wzrost gospodarczy danego kraju, a tym samym przyczyniają się do poprawy jakości życia. Niestety sztywne zasady, jakimi kierowało się chińskie społeczeństwo, w połączeniu z neokonfucjańską filozofią, doprowadziły w pewnym momencie do zamknięcia kraju i застоju przemysłowego, podczas gdy na Zachodzie dokonywał się rozwój przemysłu¹⁶. Różnice między społeczeństwem azjatyckim a europejskim zostały przedstawione tabeli 1.

Na przestrzeni lat filozofia Konfucjusza zaczęła wywierać wpływ także na inne kraje azjatyckie, poza Chinami, a jednocześnie stanowi ona podwaliny całej kultury Azji Wschodniej¹⁷. Przenikająca się w społeczeństwie azjatyckim filozofia życia i kultura pracy zaowocowała pojawieniem się wielu metod i narzędzi wykorzystywanych

¹⁴ H. Kissinger, *O Chinach*, tłum. M. Komorowska, Warszawa 2017, s. 29–32.

¹⁵ S. Przytuła, *Japoński model zarządzania zasobami ludzkimi*, seria: Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 67, Wrocław 2009, s. 384–385.

¹⁶ D. Lal, *Ubóstwo a postęp. Ubóstwo na świecie – fakty i mity*, Poznań 2015, s. 170–171.

¹⁷ S. Przytuła, *Japoński model...*, s. 384.

Tabela 1. Podstawowe różnice pomiędzy społeczeństwami zachodnimi i wschodnimi – wybrane aspekty

Spółeczeństwo zachodnie	Spółeczeństwo azjatyckie
indywidualna inicjatywa i twórczość	siła w zbiorowości lub grupie; lojalność wobec rodziny, klanu albo firmy
konfrontacyjni, przedsiębiorczy	harmonijni, samoograniczający się, humanitarni, paternalistyczni, uwzględniający uczucia innych, niechętnie uczestniczący w sytuacji „wszystko albo nic” ze względu na możliwość utraty twarzy
akceptacja tego, że każdy popełnia błędy	brak przyzwolenia na zdarzenia nieoczekiwane; za wszelką cenę należy unikać błędów, by nie utracić twarzy
podmiotowość, akcentowanie osobistych osiągnięć	unikanie ostentacji, skromność
swobodny sposób bycia, otwartość	oficjalny sposób bycia, konserwatyzm
powierzchowne przyjaźnie	bliska zażyłość

Źródło: D. Waters, *Zarządzanie w XXI wieku. Jak wyprzedzić Japończyków i Chińczyków*, Warszawa 1995.

w działalności gospodarczej¹⁸. Jedną z nich jest *kaiizen*, które mimo że miało swój początek w Stanach Zjednoczonych, zakorzeniło się i było w sposób szczególny rozwijane w Japonii¹⁹. W dosłownym tłumaczeniu *kaiizen* oznacza zmianę (jap. *kai*) na lepsze (jap. *zen*). Jest to filozofia działania, która opiera się na samodoskonaleniu, „ciąglej podróży”²⁰. Wprowadzanie niewielkich zmian lub też zmiana dotychczasowych przyzwyczajęń pozwala – po pewnym czasie – na uzyskanie znacznego progressu w wybranej dziedzinie²¹. „Zastosowanie *kaiizen* zapewniło przedsiębiorstwom ogromny postęp. Ograniczyło straty produkcyjne, poprawiło jakość i zachęciło pracowników liniowych do dzielenia się swoimi sugestiami i pomysłami, a nie tylko mechanicznego wykonywania tych samych ruchów”²². Prawdziwy sukces odnosiły te przedsiębiorstwa, które użyły *kaiizen* również jako narzędzia psychologicznego w zarządzaniu zespołem. Odgórny przykład kadry zarządzającej, rozwijającej się metodą małych kroków, motywował do dalszego rozwoju pozostałych pracowników. Przykładem sukcesu opisywanego sposobu zarządzania, wraz ze spójnym

¹⁸ Należały do nich m.in. *kaiizen*, metoda 5S, metoda Total Quality Management (TQM), metoda zarządzania Six Sigma.

¹⁹ M. Robert, *Filozofia kaiizen*, Gliwice 2013, s. 13–15.

²⁰ A. Folejewska, *Kaiizen – dążenie do doskonałości*, Warszawa 2017, s. 7.

²¹ I. Masaaki, *Kaiizen: Klucz do konkurencyjnego sukcesu Japonii*, tłum. K. Pawłowski, Warszawa 2007, s. 35.

²² M. Robert, *Filozofia kaiizen...*, s. 16.

wyznaczaniem wartości i ciągłym doskonaleniem, jest m.in. Toyota. Warto podkreślić, że chociaż *kaizen* zostało utworzone na potrzeby działalności biznesowej, może być stosowane we wszystkich dziedzinach życia.

Jakość życia na przykładzie Chin, Japonii, Korei Południowej i Hongkongu

Jakość definiujemy jako zgodność ze stawianymi wymogami lub możliwością zaspokojenia „aktualnych bądź przyszłych potrzeb”²³. Analizując zagadnienie jakości życia, warto zauważyć, że jest to pojęcie o charakterze interdyscyplinarnym i nie ma ujednoczonej definicji²⁴. Dla przykładu Romuald Kolman opisuje jakość życia jako „stopień zaspokojenia wymagań, określający poziom materialnego i duchowego bytu jednostek i całego społeczeństwa, stopień spełnienia oczekiwań umownej normalności w działaniach i sytuacji codziennego życia”²⁵. Poziom duchowy wydaje się niemierzalny i odnosi się do zaspokajania szeroko rozumianych potrzeb²⁶, takich jak rozwój umysłu, kształcenie, rozwój osobisty itp.²⁷ Natomiast materialna część jakości życia może zostać zmierzona na podstawie zbioru pewnych kryteriów. Kryteria te powinny być ogólnie przyjęte i jednakowe dla wszystkich, a im wyższy stopień spełnienia danego kryterium, tym lepiej oceniona jakość życia. Do obiektywnych elementów jakości życia można zaliczyć: zdrowie; relacje z innymi ludźmi (małżeństwo, rodzina, sąsiedzi, przyjaciele); pracę zawodową (możliwość realizacji); zajęcia domowe; miejsce zamieszkania; czas wolny; standard życia (warunki mieszkaniowe, wysokość wynagrodzenia) i edukację (wykształcenie)²⁸.

Analizę jakości życia można przeprowadzić w oparciu o wskaźnik rozwoju społecznego (ang. Human Development Index, HDI). Uwzględnia on trzy podstawowe płaszczyzny rozwoju społeczno-ekonomicznego, a w sposób szczególny obejmuje: zdrowie (m.in. długość życia), edukację (m.in. dostęp do wiedzy) oraz standard życia (m.in. aspekt materialny). Na tej podstawie, z inicjatywy Agendy ONZ ds. Rozwoju

²³ *Jakość życia w perspektywie nauk humanistycznych, ekonomicznych i ekologii*, red. J. Tomczyk-Tolkacz, Jelenia Góra 2003, s. 14.

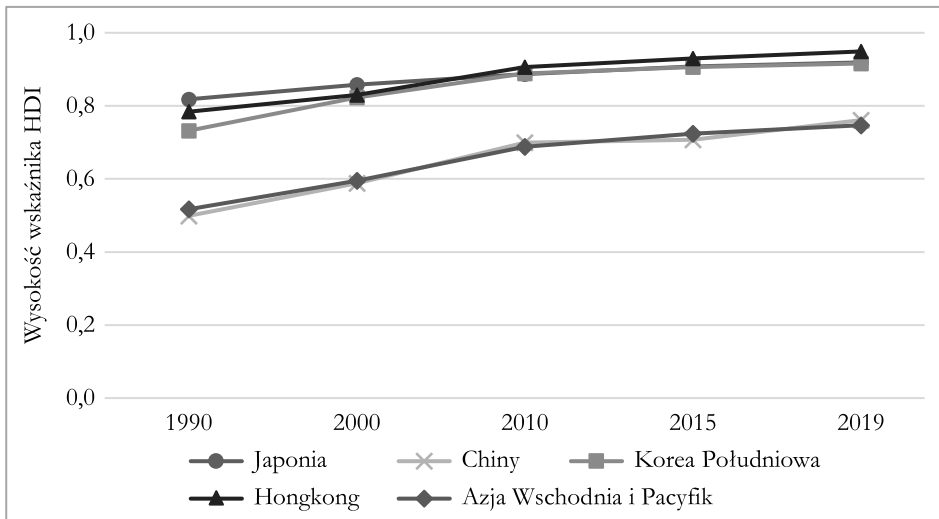
²⁴ *Ibidem*, s. 190–197.

²⁵ R. Kolman, *Zespoły badawcze jakości życia*, „Problemy Jakości” 2000, nr 2, s. 2.

²⁶ Powołując się na T. Tomaszewskiego, można również wskazać część duchową jakości życia, rozumianą jako: bogactwo przeżyć, poziom świadomości, poziom aktywności, twórczość, współuczestnictwo w życiu społecznym; zob. szerzej: T. Tomaszewski, *Główne idee współczesnej psychologii*, Warszawa 1984.

²⁷ E. Skrzypek, *Czynniki kształtujące jakość życia*, Instytut Zarządzania i Marketingu, UMCS Lublin, s. 1, <http://idn.org.pl/Lodz/Mken/Mken%202001/Referaty%202001/14.pdf> (dostęp: 26.05.2021).

²⁸ A. Brzezińska, M. Stolarska, J. Zielińska, *Poczucie jakości życia w okresie wczesnej, średniej i późnej dorosłości życia*, Poznań 2001, s. 103–126.

Rys. 2. Wysokość wskaźnika HDI w wybranych krajach Azji Wschodniej oraz w regionie Azji Wschodniej i Pacyfiku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Human development report 2020, The next frontier Human development and the Anthropocene*, United Nations Development Programme, New York 2020, <http://hdr.undp.org/en> (dostęp: 12.05.2021).

(UNDP), powstał (coroczny) raport opisujący jakość życia na świecie. W rankingu tym wykorzystuje się wskaźnik HDI mierzony w oparciu o średnią geometryczną normalizowanych przeciętnych indeksów (osiągniętych na wszystkich płaszczynach rozwoju)²⁹. Szczegółowa klasyfikacja Chin, Japonii, Korei Południowej oraz Hongkongu pod względem wysokości wskaźnika HDI została przedstawiona na rysunku 2.

We wszystkich analizowanych krajach widoczny jest systematyczny wzrost jakości życia. W ciągu ostatnich 10 lat Hongkong zaczął wyprzedzać pozostałe kraje azjatyckie. W omawianym rankingu zajmuje on czwarte miejsce i tym samym jest to najwyższa lokata z grona państw azjatyckich. Pierwsze trzy miejsca w rankingu zajmują kraje europejskie. Według raportu HDI z 2020 r. najwyżej rozwiniętym krajem pod względem rozwoju społecznego była Norwegia, następnie Irlandia, a na trzecim miejscu uplasowała się Szwajcaria. Wskaźnik HDI jest wykorzystywany także jako kryterium przy podziale krajów na: wysoko rozwinięte (wartość wskaźnika 0,8–1,0), średnio rozwinięte (0,5–0,8) oraz słabo rozwinięte (0,2–0,5). W grupie

²⁹ *Human development report 2020, The next frontier Human development and the Anthropocene*, United Nations Development Programme, New York 2020, <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (dostęp: 26.05.2021).

omawianych krajów wyraźnie widać, że jedynie Chiny należą do grona państw rozwijających się. Natomiast Japonia, Korea Południowa oraz Hongkong są w grupie państw wysoko rozwiniętych. Ponadto wartość współczynnika HDI dla Chińskiej Republiki Ludowej pokrywa się ze średnią dla całego regionu Azji Wschodniej oraz Pacyfiku³⁰. Wybrane kategorie jakości życia wg wskaźnika HDI zostały zaprezentowane w tabeli 2.

Tabela 2. Wskaźnik rozwoju społecznego (HDI) w 2020 r. (wybrane kategorie)

Kryterium porównania	Japonia	Chiny	Korea Południowa	Hongkong
wartość wskaźnika HDI w 2020 r.	0,919	0,761	0,916	0,949
miejsce w rankingu HDI w 2020 r.	19	85	23	4
wskaźnik zdrowie (ogólna ocena kategorii)	0,994	0,876	0,917	0,998
wskaźnik edukacja (ogólna ocena kategorii)	0,851	0,657	0,865	0,880
wskaźnik jakość życia (ogólna ocena kategorii)	0,916	0,767	0,970	0,998
oczekiwana długość życia	84,6	76,9	83,0	84,9
oczekiwana długość życia kobiet	87,7	79,2	86,0	87,7
oczekiwana długość życia mężczyzn	81,5	74,8	79,7	82,0
średnia wieku	48,4	38,4	43,7	44,8
odsetek osób ze średnim wykształceniem (% powyżej 25. r.ż.)	93,8	79,2	80,4	82,9
średnia długość nauki (w latach)	12,8	8,1	12,2	12,3
średnia długość nauki kobiet (w latach)	13,1	7,7	11,4	11,9
średnia długość nauki mężczyzn (w latach)	12,6	8,4	12,9	12,7
dochód narodowy per capita (2017 PPP USD)	42,932	16,057	43,044	62,985
PKB (2017 PPP USD)	41,429	16,117	42,661	59,893
Stopa bezrobocia (% siły roboczej)	2,3	4,3	4,1	3,6
stopa bezrobocia wśród młodych (w wieku 15–24 lata)	3,7	10,3	11,0	10,0

³⁰ *Ibidem.*

Tabela 2. cd.

Kryterium porównania	Japonia	Chiny	Korea Południowa	Hongkong
odsetek osób żyjących w ubóstwie (poniżej 1.90 USD dziennie)	0,7	0,5	0,2	b.d.
stopa zatrudnienia (powyżej 15. r.ż.)	60,3	65,0	60,4	57,9
odsetek osób nieuczących się i niepracujących (w wieku 15–24 lata)	3,0	17,9	13,6	6,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Human development report 2020...*

Drugim w kolejności najlepiej ocenianym krajem azjatyckim jest Japonia. Charakteryzuje się ona niską stopą bezrobocia, niewielkim odsetkiem osób nieuczących się i niepracujących w wieku od 15 do 24 lat oraz wysokim odsetkiem osób mających średnie wykształcenie. To właśnie Japonia jest utożsamiana z kultem pracowitości m.in. ze względu na średnią długość nauki. Analizując powyższe dane, warto zaznaczyć, że krajem najbardziej zbliżonym do Japonii pod względem omówionych wskaźników jest Korea Południowa.

Kolejnym ze wskaźników stosowanym do opisywania jakości życia jest wskaźnik ubóstwa (ang. Human Poverty Index, HPI). Został wprowadzony w 1997 r. przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Wyznacza on granice w oparciu o średnią ważoną z trzech wskaźników obejmujących: minimum zdrowotne, edukacyjne oraz minimum warunków materialnych. W przypadku HPI brana jest pod uwagę nie tylko wysokość zarobków w odniesieniu do struktury demograficznej, ale także stopień ubóstwa i poziom rozwoju intelektualnego społeczeństwa (występowanie analfabetyzmu czy długoterminowy brak zatrudnienia)³¹. Dla przykładu, procentowy udział osób pracujących (w grupie wszystkich pracujących za stawkę dzienną) poniżej granicy ubóstwa (1,9 USD PPP) w analizowanych krajach przedstawia się następująco: w Chinach odsetek ten wynosi 0,5%, w Japonii 0,7%, Korei Południowej 0,2%, a w Hongkongu granica ubóstwa poniżej 1,9 USD PPP nie jest odnotowana (tab. 3).

Problem ubóstwa powinien być oceniany w nieco szerszej perspektywie. Przykładowo można zauważyć, że sytuacja Chin jest szczególnie trudna, jeżeli uwzględni

³¹ *Multidimensional Poverty Index 2020. Charting pathways out of multidimensional poverty: Achieving the SDGs*, Oxford Poverty & Human Development Initiative, United Nations Development Programme and Oxford 2020, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2020_mpi_report_en.pdf (dostęp: 12.05.2021).

Tabela 3. Granica ubóstwa na podstawie wskaźnika HPI (dane za 2019 r.)

Kraj	Populacja	PKB per capita (2017 PPP USD)	PKB ceny bieżące (bln USD)	Granica ubóstwa
Chiny	1 433 783 686	10 004	14,280	0,7
Japonia	126 860 301	28 841	5,082	0,5
Korea Południowa	51 225 308	32 143	1,647	0,2
Hongkong	7 436 154	49 180	0,004	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Multidimensional Poverty Index 2020. Charting pathways out of multidimensional poverty: Achieving the SDGs*, Oxford Poverty & Human Development Initiative, United Nations Development Programme and Oxford, 2020, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2020_mpi_report_en.pdf (dostęp: 12.05.2021).

się liczbę mieszkańców tego kraju. Dodatkowo PKB per capita jest jednym z najniższych w regionie, mimo że gospodarka Chin mierzona pod względem wartości wyprodukowanych dóbr (PKB PPP) w 2019 r. jest drugą największą na świecie. Ustępuje tylko gospodarce Stanów Zjednoczonych³².

Jednym z najmłodszych mierników jest wskaźnik jakości życia (ang. Quality of Life Index, QLI, Where-to-be-born Index), który został opracowany w 2005 r. w celu opisania poziomu życia i satysfakcji życiowej w poszczególnych krajach. Szczególne kategorie, które zostały użyte do obliczenia QLI, to: ocena stabilności politycznej i bezpieczeństwa, życie rodzinne (m.in. wskaźnik rozwodów na tysiąc mieszkańców), klimat i geografia, bezpieczeństwo zatrudnienia (m.in. stopa bezrobocia), wolność polityczna, równość płci (m.in. proporcje zarobków między kobietami i mężczyznami). Ocena poszczególnych kategorii jakości życia wg wskaźnika QLI została przedstawiona w tabeli 4.

W prezentowanym zestawieniu najlepiej oceniana jest Szwajcaria, Dania oraz Holandia. W grupie wybranych państw azjatyckich najwyższą w zestawieniu znalazła się Japonia, zajmuje ona 17. miejsce³³. W Japonii szczególnie wysoko została oceniona opieka zdrowotna, siła nabywcza oraz stosunek cen nieruchomości do dochodu. Na podstawie powyższych parametrów można zauważyć, że ocena jakości życia jest dużo niższa w przypadku Chin oraz Hongkongu. Wynika to z wysokich cen nieruchomości w Hongkongu w stosunku do wynagrodzenia, niższy wskaźnik siły nabywczej oraz gorzej oceniona opieka zdrowotna na tle pozostałych państw azjatyckich wpływają na ogólną złą ocenę jako miejsca do życia.

³² Bank Światowy, <https://www.worldbank.org/en/home> (dostęp: 10.05.2021).

³³ Indeks jakości życia (QLI), https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp (dostęp: 15.05.2021).

Tabela 4. Indeks jakości życia (QLI) w 2019 r.

Kryteria jakości życia	Japonia	Chiny	Korea Południowa	Hongkong
indeks jakości życia	162,32	103,15	130,02	99,34
wskaźnik siły nabywczej	76,53	57,47	76,60	62,45
indeks bezpieczeństwa	78,05	69,83	73,14	78,27
indeks opieki zdrowotnej	80,68	66,38	82,34	66,34
wskaźnik kosztów utrzymania	87,77	42,54	81,20	79,94
stosunek ceny nieruchomości do dochodu	13,04	29,02	23,63	45,19
wskaźnik dojazdu do pracy	39,85	40,89	39,88	42,28
wskaźnik zanieczyszczeń	39,40	81,47	61,85	67,30
indeks klimatu	85,27	80,15	68,39	83,64
miejsce w rankingu	17	65	42	71

Źródło: Opracowanie na podstawie: Indeks jakości życia, https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp (dostęp: 15.05.2021).

Podsumowanie

Impulsem dla rozwoju społeczno-gospodarczego jest działanie prowadzone w warunkach istniejących tradycji i wzorców konfucjańskich, dodatkowo wspierane filozofią społeczeństw Dalekiego Wschodu, zgodnie z którą podstawą rozwoju życia zawodowego i prywatnego jest dążenie do doskonałości. Taki sposób postrzegania wymusza ciągle, lecz niewielkie zmiany, nieustanny rozwój. Japonia, Korea Południowa oraz Hongkong wydają się spełniać te warunki, co ma odzwierciedlenie w ekonomicznych wskaźnikach jakości życia. Nie tylko należą do grona państw wysoko rozwiniętych, ale też charakteryzują się wysoką oceną jakości życia. W omawianej grupie wyjątek stanowią Chiny, w których proces transformacji gospodarki przebiegał odmiennie niż w pozostałych państwach. Pomimo liberalizacji tej gospodarki w dalszym ciągu jest ona zarządzana w sposób autorytarny. Bezspornie wysoki poziom wzrostu gospodarczego jest osiągany jedynie w oparciu o wysoki poziom produkcji dóbr i usług, m.in. kosztem zanieczyszczenia środowiska, niskiej edukacji społeczeństwa, brakiem dbałości o opiekę zdrowotną, a także nierzadko z pominięciem zasad harmonii i ciągłego doskonalenia.

Na podstawie przeprowadzonej analizy wydaje się zatem, że to właśnie filozofia i kultura Azji Wschodniej, mająca swoje korzenie w naukach konfucjańskich, miała istotny wpływ na rozwój państw wschodnioazjatyckich. Japonia, Korea Południowa

oraz Hongkong stanowią przykład państw od dawna dbających o systematyczne podnoszenie jakości życia mieszkańców zgodnie z powszechnie znaną zasadą Konfucjusza, w myśl której nawet „tysiącmilowa podróż zaczyna się od pierwszego kroku”.

Literatura

- Bank Światowy, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?end=2019&locations=HK-CN-JP-KR&name_desc=false&start=1990&view=chart (dostęp: 10.05.2021).
- Brzezińska A., Stolarska M., Zielińska J., *Poczucie jakości życia w okresie wczesnej, średniej i późnej dorosłości życia*, Poznań 2001.
- Chądzyński J., Nowakowska A., Przygodzki Z., *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Warszawa 2012.
- East Asian Miracle. Economic Growth and Public Policy*, The World Bank, Oxford University, Washington 1993.
- Folejewska A., *Kaizen – dążenie do doskonałości*, Warszawa 2017.
- Godłów-Legiędź J., *Współczesna ekonomia. Ku nowemu paradygmatowi*, Warszawa 2010.
- Human development report 2020*, The next frontier Human development and the Anthropocene, United Nations Development Programme, New York 2020, <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (dostęp: 26.05.2021).
- Indeks jakości życia, https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp (dostęp: 15.05.2021).
- Kasahara S., *The Flying Geese Paradigm: A Critical Study of its Applications to East Asian Regional Development*, UNCTAD Discussion Papers 2004, no. 169.
- Kissinger H., *O Chinach*, tłum. M. Komorowska, Warszawa 2017.
- Kolman R., *Zespoły badawcze jakości życia*, „Problemy Jakości” 2000, nr 2.
- Lal D., *Ubóstwo a postęp. Ubóstwo na świecie – fakty i mity*, Poznań 2015.
- Liker J., *Droga Toyoty. 14 zasad zarządzani wiodącej firmy produkcyjnej świata*, Warszawa 2016.
- Masaaki I., *Kaizen: Klucz do konkurencyjnego sukcesu Japonii*, tłum. K. Pawłowski, Warszawa 2007.
- Multidimensional Poverty Index 2020. Charting pathways out of multidimensional poverty: Achieving the SDGs*, Oxford Poverty & Human Development Initiative, United Nations Development Programme and Oxford, 2020, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2020_mpi_report_en.pdf (dostęp: 12.05.2021).
- Ozawa T., *The (Japan-Born) “Flying Geese” Theory of Economic Development Revisited – and Reformulated from a Structuralist Perspective*, Center of Japanese Economy and Business, no. 291, Columbia Business School, New York 2010.
- Oziewicz E., *Rola Chin w współczesnej globalnej gospodarce*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2015, z. 8, s. 142–151.
- Przytuła S., *Japoński model zarządzania zasobami ludzkimi*, seria: Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 67, Wrocław 2009.
- Robert M., *Filozofia kaizen*, Gliwice 2013.
- Skodlarski J., *Historia gospodarcza*, Warszawa 2014.
- Skrzypek E., *Czynniki kształtujące jakość życia*, Instytut Zarządzania i Marketingu, UMCS Lublin, <http://idn.org.pl/Lodz/Mken/Mken%202001/Referaty%202001/14.pdf> (dostęp: 26.05.2021).
- Tomaszewski T., *Główne idee współczesnej psychologii*, Warszawa 1984.

- Tomczyk-Tolkacz J. (red.), *Jakość życia w perspektywie nauk humanistycznych, ekonomicznych i ekologii*, Jelenia Góra 2003.
- Waters D., *Zarządzanie w XXI wieku. Jak wyprzedzić Japończyków i Chińczyków*, Warszawa 1995.
- Xiaogang K., *China. Political Development and Stability in the Era of Reform*, „The Chinese Economy” 2002, no. 35.
- Zakrzewska-Półtorak A., *Kapitał zagraniczny jako czynnik innowacyjności regionu – zarys wybranych koncepcji teoretycznych [w:] Miejsce innowacji we współczesnych koncepcjach rozwoju regionalnego – teoria i praktyka*, red. M. Zalewska, seria: Prace Naukowe nr 7, Wrocław 2007.

SUMMARY

THE QUALITY OF LIFE AND CULTURE. AN EXAMPLE OF SELECTED ASIAN COUNTRIES: CHINA, JAPAN, SOUTH KOREA AND HONG KONG

East Asian countries have consistently maintained high levels of economic growth since the 1960s. In 1993, *The East Asian Miracle* report described an economic boom. The report presents the result of public policies of Hong Kong, Indonesia, Japan, Malaysia, the Republic of Korea, Singapore, Taiwan and Thailand. Cultural (Confucian) background in East Asia is very important to explain the improvement of the quality of life especially in China, Japan, the Republic of Korea, and Hong Kong. The quality of life is calculated in the Human Development Index, Quality of Life Index and Human Poverty Index.